

FƏLSƏFƏ

UOT 1:316:81'25

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-5954-6804>

<https://doi.org/10.52094/2221-7584.2025.47.0294>

Nərmin Fərəcullayeva S.

AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu

info@nerminkamal.com

UMBERTO EKONUN MƏDƏNİYYƏT FƏLSƏFƏSİNİN PRİNSİPLƏRİ

Xülasə: Bu məqalədə Umberto Ekonun nəzəri əsərləri onun mədəniyyət fəlsəfəsinin əsas prinsiplərini təyin etmək məqsədiylə nəzərdən keçirilir. Bunun üçün əvvəlcə ümumən mədəniyyət fenomeninin nəzəri dərkində gedən tarixi dəyişiklik haqda söz açılır, sonra U.Ekonun nəzəri əsərləri yazıldığı ardıcılıqla mədəniyyət konsepsiyası rakursundan nəzərdən keçirilir, bu zaman onun mədəniyyəti açıq, çoxqatlı, daim interpretasiyaya açıq semiotik sistem kimi görməsi müzakirə olunur. U.Eko mədəniyyəti yalnız yaradıcılıq və adət-ənənələrlə məhdudlaşdırmır, heç bir yaradıcılıqla məşğul olmayan insanın gündəlik həyatını da onun tərkib hissəsi kimi təhlil edir. Müəllif belə nəticəyə gəlir ki, U.Eko mədəniyyəti mürəkkəb və dinamik semiotik mənalara zənciri kimi görür, bu mənalara sabit deyil, daim dəyişən kontekstlə əlaqədardır. Onun mədəniyyət fəlsəfəsinin əsas prinsipləri isə semiotik şərh, açıq interpretasiya, mənanın hasilində oxucunun aktiv rolu, mədəni kontekst, mədəni relyativizm kimi anlayışlara söykənir.

Açar sözlər: mədəniyyət fəlsəfəsi, umberto eko, semiotika, interpretasiya, açıq mətn

Giriş. Gündəlik danışıda “mədəniyyət” sözü əsasən iki mənada işlənir: cəmiyyətin tarixən yaratdığı estetik əhəmiyyətli sərvətlərin, ənənələrin məcmusu kimi (məsələn, “Azərbaycan xalqının böyük mədəniyyəti var”) və etik dəyərlərin sinonimi kimi (məsələn, “onun davranışı mədəniyyətini nümayiş etdirir”). Lakin nəzəri-fəlsəfi baxımdan mədəniyyət daha geniş anlayışdır. Mədəniyyət haqda fəlsəfi qənaət qədim Roma filosofu Siseron latınca kənd təsərrüfatı termini olan “cultura” sözünü torpağın əkilib becərilməsi mənasından ruhun əkilib becərilməsi mənasına qaldırandan sonra uzun yol keçib.

Azərbaycan ictimai fikir tarixində uzun müddət hakim dünyagörüş olan marksizm nəzəriyyəsinə görə, cəmiyyətin həyatının bünövrəsi, bazisi maddi nemətlərdir, mədəniyyət isə iqtisadi münasibətlər zəminində formalaşan üstqurumdur; məhz iqtisadi bünövrə cəmiyyətin mədəni inkişafının yönünü formalaşdırır; üstqurum bəzən bazisi dəyişdirə bilər, amma əsasən bazis üstqurumu, yəni iqtisadi zəmin mədəniyyəti təyin edir, birinci necədirsə, ikinci də ona uyğunlaşır. Lakin marksist baxış Qərbdə marginal baxış idi, həmin vaxt avropalı nəzəriyyəçilərin mədəniyyətə verdiyi tərifə baxanda görürük ki, onlar mədəniyyətin iqtisadi faktorlardan asılı olmayan xüsusiyyətlərini vurğulayırdılar, misal üçün, XIX əsrdə E. Taylor yazırdı: "...mədəniyyət insanın cəmiyyətin bir üzvü kimi qazandığı bilik, inanc, sənət, mənəviyyət, qayda-qanun, adət-ənənə və digər qabiliyyətlərdən, vərdişlərindən ibarət bütöv bir kompleksdir" [9, 26], məhz bu antropoloji yanaşma Qərbdə mədəniyyət anlayışının tərfi kimi qəbul olunurdu. XX əsr boyu Qərbdə mədəniyyət getdikcə daha total, bir növ çətin anlayış kimi qəbul olundu. Mədəniyyət anlayışı bu gün insanın cəmiyyətdəki həyat tərzini, sosial qaydasını, yaratdığı sərvətləri, incəsənəti, əxlaq dəyərlərini və qalan hər şeyi təyin edir, insanın öz çevrəsini necə anlaması və formalaşdırmasını da o müəyyən edir. Mədəniyyətlərarası fərqlərdən asılı olaraq, eyni hərəkətlər bir qrup insan tərəfindən bir cür, başqa qrupda başqa cür həyata keçirilir. Bu, təkcə nəzəri baxış deyil, misal üçün, əgər əvvəlki əsrlərdə ABŞ-da fərdlər işə qəbul zamanı irq haqda suallara cavab verirdilərsə, hazırda şəxsi uçot vəərəqlərində həmin sualları şəxsin formalaşdığı mədəniyyət haqda (skandinav, anqlo-amerikalı və s.) sualların əvəz etdiyi məlumdur ki, bu da mədəniyyətin təyinedici statusa qalxdığını göstərən faktır. Belə çıxır ki, mədəniyyət yalnız üstqurum deyil, həyatda qalmaq üçün mübarizə aparan insanın ictimai münasibətləri, iqtisadi bünövrəni necə qurması, maddi nemətləri – çörəyi necə əldə edib necə paylaşması da daxil olmaqla, insanın bütün fəaliyyəti mədəniyyətdir. Günümüzdə bəzi mədəniyyət nəzəriyyəçiləri mədəniyyət anlayışını hətta cəmiyyətdən əlavə, təbiətə də şamil edirlər, çünki mədəniyyəti bilik və davranışın öyrənilib öyrədilməsi kimi götürürlər. Polisistem mədəniyyət nəzəriyyəsinin müəllifi Itamar Evan-Zohar hesab edir ki, bəzi heyvanların insanlar kimi öz regionlarında, öz növləri daxilində fərqli alt-sistemləri olur, bu qruplarda instinktlə yox, sosial ünsiyyət vasitəsilə birləşməyə ov texnikalarını öyrədirlər.

XX ikinci yarısında tanınmış italyan filosof və mədəniyyətşünas Umberto Eko (1932-2016) mədəniyyətə **semiotik şərh** əlavə etdi. O, mədəniyyətin təkcə sosial, estetik deyil, həm də semiotik mənalardan ibarət olduğunu

baxımdan necə formalaşdığını və inkişaf etdiyini araşdırdı. Bu günədək Qərbdə mədəniyyətlə əlaqədar çoxsaylı mövzuların dərki U. Ekonun adı ilə bağlıdır və nəşrinin üstündən yarım əsrdən çox keçsə də, həmin əsərlər hələ də ən optimal izah kimi qiymətləndirilir, istinad olunur. Məsələn, bu son illərdə Kembric Universitetinin fəlsəfə jurnalında çap olunan akademik məqalə [8] U.Ekonun 1962-ci ildə yazılmış “Açıq mətn” kitabında irəli sürdüyü “açıqlıq” ideyasını pedaqoji dəyər kimi qəbul etməyə çağırır.

Azərbaycan dilində mədəniyyəti təhlil edən çoxlu dəyərli tədqiqatlar mövcuddur. Bu məqalənin məqsədi U.Ekonun bu sahəyə töhfələrinə işıq salmaq və mədəniyyət fəlsəfəsinin prinsiplərini aydınlaşdırmaqdır.

Əsas hissə. U.Ekonun əsərlərini onun mədəniyyət fəlsəfəsinin prinsipləri toplamaq baxımından nəzərdən keçirən hər hansı tədqiqatçı “Açıq mətn” [4] kitabından yola çıxmalıdır. Bu, onun orta əsrlər filosofu F.Akvinalının estetikasına həsr olunmuş dissertasiyasından sonra ikinci kitabıdır. U.Eko bu kitabda müasir incəsənətdən və tarixindən nümunələr gətirməklə əsərlərin mənasının sabit olmadığını, tamaşaçının, dinləyicinin, oxucunun mədəni-sosial kontekstinə əsaslanan baxış bucağından asılı olaraq, müxtəlif interpretasiyalara açıq olduğunu yazır. Bu fikir epistemik və estetik dəyəri açıq bir idraki proses kimi göstərməkdir. Məna və zövq əsərin təkcə özüylə məhdudlaşmır, oxucunun onu necə qavraması ilə şərtlənir. Bu baxış oxucunu əsərin profillərini, imkanlarını kəşf edən və yaradan subyekt kimi tanımağa yol verir. U.Ekoya görə, mətnlər dinamik məna sahəsidir. Əgər mətn öz potensialını onu oxuyacaq oxucunun anlamalı olduğu vahid bir xətlə məhdudlaşdırırsa, belə mətn qapalı mətndir. Açıq mətn oxucuların çoxsaylı interpretasiyalarına açıq olan, oxucunun şərh edə biləcəyi mətnlər, qapalı mətnsə oxucunu qabaqcadan nəzərdə tutulmuş aydın və müəyyən mənası olan bir interpretasiyaya doğru aparar, şərhə açıq olmayan mətnlərdir.

U.Eko açıq interpretasiyanın nəzəriyyəsini yazsa da, onu öz icadı kimi görmür, antik yunanlara istinad edərək əsaslandırır. Elə həmin əsərində yazır ki, mətnlərin dərk edilməsində subyektiv elementin gücünü klassiklər də görüblər. Platon “Sofist” dialoqunda müşahidə edir ki, rəssamlar ölçüləri müəyyən obyektiv qayda ilə deyil, o əsərə baxacaq tamaşaçısının nəzərindən təyin edir. Yaxud klassik romalı memar Vitruvius “simmetriya” və “nisbət” arasına fərq qoyur: simmetriya hissələrin harmoniya ilə düzülüşünü və balans əsaslanan nizamı əks etdirirsə, nisbət tamaşaçının nəzərindən bir bütövün müxtəlif hissələri arasındakı əlaqəni, tamaşaçı ölçüsünü ifadə edir. U.Eko atonal musiqidən antik incəsənətə qədər, mədəniyyət tarixi boyu bu “açıqlıq

poetikası”na misallar çəkir. “**Açıq mətn**” oxucunun mətnlə aktiv şəkildə qarşılıqlı əlaqəyə girməsi, oxucunun şəxsi təcrübəsi və kontekstinə əsasən mətnin müxtəlif interpretasiyalara açılmasını bildirir. Maraqlıdır ki, interpretasiyanın sonlu, ya yoxsa sonsuz olması haqda gedən müzakirələr zəminində S.Sontag eyni adlı kitabında “İnterpretasiya əleyhinə” essesi ilə çıxış edir(1966), mətnin yalnız bir, müəllif tərəfindən nəzərdə tutulan görünən mənasının vacib olmasına, orada görünməyən mənalara axtarılmasına qarşı çıxır. Lakin U.Eko öz mövqeyində qalır, “Oxucunun rolu” (1979) əsəriylə o, bu mövzunu davam etdirir. Çünki U.Eko təkcə mətni yox, bütövlükdə mədəniyyəti kompleks mənalara şəbəkəsi kimi görür, həm yazıçı, həm də oxucu bu şəbəkənin üzvləridir, mədəniyyəti təkcə yazıçı yaratmır, oxucuyla yazıçı məna yaradılması prosesində birgə iştirak edirlər. Bu, onun mədəniyyət fəlsəfəsinin birinci prinsipi hesab oluna bilər. Mədəniyyəti mənalara şəbəkəsi kimi mürəkkəb hesab etdiyi üçün U.Eko bu gözəgörünməz mürəkkəb mənalara oxumağa ehtiyac hiss edir, bunun üçünsə semiotik təhlil lazımdır ki, məhz bu onun mədəniyyət fəlsəfəsinin ikinci prinsipidir.

Semiotika işarələr və simvollar vasitəsiylə qurulan mənalara oxumaq üçün interdisciplinar bir sənətdir. Semiotikanın əsaslarını 19-cu əsrin sonu, 20-ci əsrin əvvəlində Ç.S.Pirs və F.Sossur qoyublar, U.Ekonun semiotikada rolu isə onu mədəniyyətə tətbiq etməsidir. U.Ekonun semiotikaya dair ilk kitabı “Semiotika nəzəriyyəsi” [2] əsəridir. U.Ekoya görə, insanlar ətraf aləmi necə başa düşüklərinə dair mənalara yaradaraq, bu mənalara bir-birlərinə “işarələr” vasitəsiylə ötürürlər ki, bu kommunikativ fəaliyyətin baş verdiyi mürəkkəb əlaqələndirici quruluş mədəniyyətdir. Semiotika mədəniyyətin yaratdığı işarələr aləmində yaranıb inkişaf etdiyinə görə, işarənin mexanizmi və spesifikasiyasını da mədəni kontekstdə öyrənmək lazımdır. U.Eko ümumən semiotikanın dilini bir növ fəlsəfi dil kimi bir konseptual karkas hesab edir və mədəniyyəti bu müstəvidə oxuması lazım olan işarə sistemi kimi görür. Başqa sözlə desək, semiotika bizə “mədəniyyətin məntiqi”nin daxili mexanizmlərini aydınlaşdırmağa imkan verir. Lakin mədəniyyətin həddən artıq kodlar və işarələr sistemi kimi başa düşülməsi pansemiotizm adlı problemə gətirə bilər ki, cəmiyyətdə bu özünü konspiroloji nəzəriyyələrin xof yaratması ilə büruzə verir. U.Eko sonralar “Fuko kəfiri”, “Praqa məzarlığı” kimi romanlarını bu problemə həsr edib.

Beləliklə, mədəniyyət işarələr sistemidir, insanlar simvollar, sözlər, şəkillər, jestlər və sairədən ünsiyyət saxlamaq və dünyaya məna vermək üçün istifadə edirlər. Ədəbiyyatdan incəsənətə, rituallardan reklamlara qədər, bütün

mədəni fenomenlər işarələr sistemidir. İşarənin iki tərəfi var – işarə edən (işarənin fiziki forması – söz, şəkil, səs və s.), işarə olunan (işarənin təmsil etdiyi məna və ya anlayış). İşarənin mənası sabit deyil, mədəni kontekstdən asılı olaraq dəyişir. Mənanı obyektin özü deyil, işarə edən və işarə edilən arasındakı münasibət yaradır. U.Eko semiotika nəzəriyyəsini təkcə mədəniyyətin ümumi şərhinə deyil, kinematoqrafiya və arxitektura kimi spesifik mədəni sahələrə də tətbiq edib. Göründüyü kimi, U.Ekonun mədəniyyət fəlsəfəsinin mərkəzində semiotika nəzəriyyəsi durur və semiotik interpretasiyanı onun mədəniyyət fəlsəfəsinin ikinci prinsipi hesab etmək olar.

Üçüncü prinsipi onun yaradıcılığında böyük yer tutan kütləvi mədəniyyət mövzusunda axtarmaq düzgün olar. Bu mövzuya marağı hələ gəncliyində - onun yaradıcılığının “semiotikayaqədərki” adlandırılan dövründə yazdığı esselərində görünür ki, həmin essələr “Apokaliptik və İntegrativ” kitabında [3] toplanıb. Həmin illərdə Avropa intellektualları elitar və kütləvi mədəniyyətə münasibətə görə iki yerə bölünmüşdülər: bəziləri kütləvi mədəniyyətdən Avropada bir İblisin peyda olması kimi danışır, kütləvi mədəniyyətin cəmiyyətin sənət dəyərlərini aşındırdığını, özünüifadə dərinliyi və mürəkkəbliyini bəsitləşdirdiyini düşünür, digərlərisə əksinə, kütləvi mədəniyyətin xalq mədəniyyəti olduğunu, sənəti demokratikləşdirib yeni ifadə formalarıyla zənginləşdirdiyinə inanırdı. U.Eko nəsildəşlərindən fərqli olaraq, kütlənin mədəniyyətini anti-mədəniyyət kimi səciyyələndirmədi, bu kitabdakı məqalələri ilə kütləvi mədəniyyəti akademik üslubda təhlil etməyə başladı, kütləvi mədəniyyətin elementləri olan teleşoular, komikslər, supermən kimi mövzuları fəlsəfi-nəzəri baxımdan təhlilə çəkdi. Məsələn, yazırdı: “Supermən öz qeyri-adi imkanlarını sosial dinc situasiyalarda nümayiş etdirir, o, mahiyyətə mütləq passivlik idealıdır, onun qürurlu sükutu var və o, mövcud vəziyyəti dəyişmək üçün heç nə etmir” [1,120]. Bundan sonra o, kütləvi (məsələn, detektiv) və elitar ədəbiyyatın (məsələn, kilsə mövzusu) xüsusiyyətlərini özündə birləşdirən romanlar yazdı. U.Eko kütlənin zövq aldığı mədəniyyətə müasir cəmiyyətin güclü bir qüvvəsi kimi akademik vurğu saldı ki, bu onun mədəniyyət fəlsəfəsinin üçüncü prinsipi sayıla bilər.

Mədəniyyət mövzusu U.Ekonun ontoloji və epistemoloji baxışlarında da mühüm yer tutur. Onun “Kant və ördəkburun” [7] essələr toplusu reallıq, qavrayış və təxəyyül, biliyin sərhədləri kimi fəlsəfi mövzulardadır; bu mövzular adətən fəlsəfədə mədəniyyət kimi ötür, dəyişkən elementlər nəzərə alınmadan, daha universal, sistemli, abstrakt, obyektiv, rəşional müstəvidə aparılsa da, U.Eko ora mədəniyyəti həlledici

komponent kimi daxil edir. Kitabın “Qavrayışda kateqoriyaların rolu” **essesində o, insanın** dünyanı kateqoriyalar vasitəsilə anladığını, bu kateqoriyaların isə həm insan idrakı, həm də mədəni zəmində formalaşdığını yazır. Ödəkburun anlayışı onu göstərir ki, heyvanları təsnifatlandırarkən bizim düşüncəmiz onlar arasında bəzilərini mövcud dərk etmə kateqoriyalarımıza (məməli, yoxsa sürünən) uyğunlaşdırmaqda çətinlik çəkir və ödəkburun “qəribə”liyin simvoluna çevrilir. Deməli, təsnifatlandırmanı aparan mədəni amildir, bir şey kateqoriyalara uyğun gəlməyəndə biz karıxıb “ödəkburun” kimi anlayışlar yaradıırıq, üstəlik, bu kimi anlayışlar mədəniyyətdən mədəniyyətə dəyişir. Subyektiv qavrayışın həm fəlsəfi, həm də mədəniyyətlə əlaqədar məsələlərdə dərk etməmizə təsir göstərməsi haqda qənaətini o, həmin kitabdakı “Kantın Kopernik çevrilişi” essesində də davam etdirir. “Təxəyyülün bilik problemi” essesində isə o, birmənalı şəkildə sosial epistemoloq kimi çıxış edir, belə ki, insan şüurunun biliyi necə formalaşdırması, biliyin mənbəyi haqda qoyduğu suala cavab verərkən bu prosesdə mədəni simvolların iştirakından danışır. Bu, biliyin mənbəyini fərddə axtaran ənənəvi karteziyan epistemologiyası deyil, 20-ci əsrin ortalarında formalaşan sosial epistemologiyanın qənaəti ilə səsleşir. Ümumiyyətlə, o, insanın kimliyinin, bu dünyada yerinin və fəlsəfi düşüncəsinin formalaşmasında mədəni kontekstin vacib roluna inanır. Mədəniyyətin təyinedici roluna bu inam onun fələfəsinin dördüncü prinsipidir.

“Gözəlliyin tarixi” [5] və “Çirkinliyin tarixi” [6] adlı iki əsərində U.Eko gözəlliyi və çirkinliyi sadəcə vizual estetik anlayışlar kimi deyil, tarixi təkamüldən keçən mədəni fəlsəfi anlayışlar kimi təhlil edir. Bir dövrdə bir mədəniyyətdə gözəl sayılan digər dövrdə, digər mədəniyyətdə çirkin sayılır və tərsinə. Məna və dəyərlər mütləq və universal deyil, mədəniyyətdən mədəniyyətə dəyişir. U.Ekonun bu əsərlərində konseptual tarix yanaşması görürük. 20-ci əsrin ortalarından tətbiq olunan bu metod anlayışların zamanla necə təkamül etdiyini görməyə imkan verir. Metodun banisi Kosellek yazır ki, anlayışların mənası tarixi kontekstdən asılı olaraq dəyişir. Anlayışların mənası mütləq və sabit olmur, onlar tarixən dəyişən sosial-intellektual paradigmalardan asılı olaraq dəyişir. Əgər bunu, yəni mənanın tarixən dəyişdiyini nəzərə almasaq, müasir anlayışları tarixi müzakirələrdə indiki mənalarda işlədə bilərik ki, bu da anaxronistik səhvlərə gətirib çıxara bilər. Məsələn, bizim bu gün Azərbaycanda kütləvi və elitar mədəniyyət deyərkən nəzərdə tutduğumuz məna ilə F.Nitşenin, yaxud U.Ekonun eyni anlayış altında nəzərdə tutduqları fərqlənir. Məna sosial və tarixi konstruksiyadır, müxtəlif cəmiyyətlər öz işarə, məna və

dəyərlər sistemini yaradırlar. Beşinci prinsipi elə burada - mədəni relyativizmdə axtarmaq lazımdır.

Nəticə. Umberto Eko çoxsaylı nəzəri və bədii əsərlərin (“Qızılgülün adı”, “Fuko kəfkiri”, “Öncəki günün adası”, “Praqa məzarlığı”, “Sıfır sayı” və s.) müəllifidir. Onun mədəniyyət fəlsəfəsi manifest şəklində yazılmayıb, odur ki, onun mədəniyyət fəlsəfəsinin prinsiplərini yalnız bu əsərləri oxuyaraq müəyyənləşdirmək mümkündür. Biz həmin işi gördük və bir məqalə həcminin verdiyi imkanla U.Ekonun mədəniyyət fəlsəfəsinin əsas prinsiplərini müəyyən etdik. U.Eko mədəniyyəti açıqlıq, oxucunun aktiv rolu, semiotika, interpretasiya, mədəni kontekst, relyativizm, mənanın kontekstdən asılılığı kimi anlayışlar əsasında dərk olunan mürəkkəb dinamik sistem hesab edir.

Umberto Ekonun əsərlərini oxuduqdan sonra mədəniyyət haqda belə bir qənaət yaranır ki, mədəniyyət daim yenidən qurulan açıq və çevik sistemdir, o, həyatın nəticəsi deyil, həyatın özüdür. Hər kəs mədəniyyətin iştirakçısıdır, insan mədəniyyəti yaradır və reallığı mədəniyyət vasitəsiylə dərk edir. Harada, istər verbal dil, istərsə də işarə və simvollarla məna yaranırsa, orada mədəniyyət var. Mədəniyyət passiv qəbul olunan mənalardan yığılma deyil, fəal və mürəkkəb mənalardan şəbəkəsidir ki, onu həm ənənəvi, həm də semiotik yolla anlamaq olar. U.Ekonun əsərləri mədəniyyətin necə fəaliyyət göstərdiyini, mədəniyyət vasitəsiylə fərdlərin və cəmiyyətlərin necə ünsiyyət yaratdığını öyrənən, mədəniyyət fəlsəfəsi və semiotika arasında yeni interdisciplinar üfüq açmış mənbədir.

N.S.Farajullayeva

Principles of Cultural Philosophy of Umberto Eco

Summary

This article explores Umberto Eco's theoretical works with the aim of outlining the core principles of his philosophy of culture. To set the stage, it first touches on the historical shifts in the conceptualization of culture. Then it proceeds to examine Eco's key writings in chronological order, analyzing them through the lens of his evolving understanding of culture. Special attention is given to his view of culture as an open-ended, multilayered, and constantly interpretable semiotic system. Eco does not limit only culture to creativity or traditions; he also includes the everyday life of individuals who do not engage in artistic production as part of cultural experience. The author concludes that Eco perceives culture as a complex and dynamic chain of semiotic meanings—

meanings that are not fixed but deeply tied to changing contexts. The foundational concepts of his cultural philosophy include semiotic interpretation, openness to meaning, the reader's active role in generating meaning, cultural context, and cultural relativism.

Key words: philosophy of culture, Umberto Eco, semiotics, interpretation, open text

Н.С.Фараджуллаева

Принципы философии культуры Умберто Эко

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические труды Умберто Эко с целью выявления основных принципов его философии культуры. Вначале даётся обзор исторической эволюции понимания феномена культуры, после чего теоретические работы У.Эко анализируются в хронологическом порядке через призму его культурологических взглядов. Особое внимание уделяется его представлению культуры как открытой, многослойной и постоянно поддающейся интерпретации семиотической системы. Эко не ограничивает культуру только творчеством или традициями; он включает в неё и повседневную жизнь человека, даже если тот не занимается творческой деятельностью. Автор приходит к выводу, что У.Эко воспринимает культуру как сложную и динамичную цепь семиотических значений, которые не являются фиксированными, а зависят от изменяющегося контекста. Основу его философии культуры составляют такие понятия, как семиотическая интерпретация, открытость значений, активная роль читателя в их формировании, культурный контекст и культурный релятивизм.

Ключевые слова: философия культуры, Умберто Эко, семиотика, интерпретация, открытый текст.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Kamal, N. *Umberto Ekonun postmodernizm fəlsəfəsi*. Bakı: Qanun, 2012. 206s.
2. Eco, U. *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press, 1976. 384 p.

3. Eco, U. *Apocalyptic and Integrated*. Bloomington: Indiana University Press. 1984. 176p.
4. Eco, U. *The Open Work*. Cambridge: Harvard University Press, 1990. 312p.
5. Eco, U. *The History of Beauty*. New York: Rizzoli, 1997. 438p.
6. Eco, U. *The History of Ugliness*. New York: Rizzoli, 2004. 456p.
7. Eco, U. *Kant and the Duck-Billed Platypus*. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2007. 464p.
8. Campbell C. Educating Openness: Umberto Eco's Poetics of Openness as a Pedagogical Value. *Signs and Society*. 2018. 6(2), 305-331.
9. Taylor, E. B. *Первобытная культура* [Prehistoric Culture] (D. A. Koropchevskiy, Trans.). Moskva: Politizdat, 1989. 339p.

Məqalələrin redaksiyaya daxilolma tarixi: 03.04.2025

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 13.04.2025

Ekspert rəyi: Tamilla Əhmədova